

REZULTATI MONITORINGA POLITIČKE ZLOUPOTREBE DECE

IZBORI, DECEMBAR, 2023.

“Smatra se da zloupotreba dece u političke svrhe postoji u situaciji kada se ona uključe i upotrebe u aktivnostima koje nisu u korist dece, nego nekog drugog, bilo da je reč o pojedincu ili stranci, koristoljublju ili prestižu. Odrasli su ti koji dovode decu u takve neprihvatljive situacije koristeći njihovu neobaveštenost, lakovernost ili otvorenost.”

[Deca i mediji: Pravilnik protiv zloupotrebe dece u medijske svrhe, Kodeks o zaštiti dece od političkih zloupotreba]

Uvod: Šta je politička zloupotreba dece

Organizacija Prijatelji dece Srbije (PDS), najstarija organizacija za zaštitu prava deteta u Srbiji, izdala je još 1993. godine KODEKS DECA I MEDIJI, čije je osnovno polazište bila Konvencija o pravima deteta Ujedinjenih nacija koju je ratifikovala naša zemlja. Tako se već tri decenije, od uvođenja višestranačja u Srbiji, PDS bavi i zaštitom dece od političkih zloupotreba.

Poslednji Pravilnik protiv zloupotrebe dece u medijske svrhe i Kodeks o zaštiti dece od političkih zloupotreba - Prijatelji dece Srbije su objavili 2019. godine. I pored kontinuirane kampanje, samo devet političkih partija je do danas potvrdilo da će se načela iz ovih dokumenata pridržavati, potpisivanjem memoranduma o razumevanju.

Zloupotreba dece u političke svrhe je uključivanje dece u politički život od strane odraslih, a koje ne predstavlja autentično vršenje političkih ili participativnih prava deteta. Tom prilikom se detetu kao pojedincu ili deci kao grupi ugrožava identitet, bezbednost, razvoj, dostojanstvo ili druga dobrobit. U krajnjoj liniji ovde se radi o korišćenju odnosa moći i prinude - odnosno zloupotrebe poverenja.

Najčešći oblici političke zloupotrebe dece se vide u situacijama kada se ona uključuju i upotrebljavaju u aktivnostima koje nisu u njihovu, no u korist pojedinaca ili političkih partija. Deca se najčešće koriste kao dekor aktivnosti političkih aktera, njihove fotografije objavljuju se na društvenim mrežama političkih partija, a mediji izveštavajući sa takvih događaja, najčešće delimično ili u potpunosti otkrivaju identitet dece. Na taj način, politički akteri “stiču poene” kod šire populacije, bez bilo kakve koristi po decu. Taj fenomen ne treba mešati sa učešćem dece u donošenju politika za decu kao i njihovo aktivno učešće u svemu što ih se u društvenom smislu tiče.

Pojava korišćenja i zloupotrebe dece u političke svrhe nije izum srpske političke scene. Ako pogledamo globalno, političari velikih svetskih sila koriste dece u političkim aktivnostima, znajući da na taj način stiču naklonost širokih narodnih masa.

Mlađi od 18 godina nisu glasači, te u svakoj situaciji u kojoj su dekor, nalaze se u sadržaju koji im nije namenjen, ni primeren i koji ne shvataju, jesu isključivo jeftin mamac za izazivanje empatije odraslih birača. Pri tome se ne brine o privatnosti, sigurnosti i dostojanstvu deteta.

U predizbornim aktivnostima, posebno problematične su “tugaljive” priče o deci i mladima sa zdravstvenim teškoćama ili iz izuzetno siromašnih porodica. Politički akteri se odjednom interesuju za pojedinačne sudbine dece i njihovih porodica, a dete se stavlja u potpuno neprihvatljiv okvir za izazivanje sažaljenja, opet zarad privlačenja naklonosti biračke publike.

Roditelji/staratelji treba da budu obazriviji jer davanjem odobrenja za učestvovanje dece u određenim sadržajima često nesvesno omogućavaju manipulaciju decom. Ilustracije radi, roditelji/staratelji na početku školske godine uglavnom potpisuju univerzalnu saglasnost školama za učešće đaka u aktivnostima ustanove, koje se mogu objavljivati na sajtu škole ili u medijima. To je veoma loša praksa, jer se tako učenici nađu u političkom marketingu, prisustvujući događajima koji nisu za decu.

„Kako su političke organizacije odgovorne za mnoge društvene poslove, ova u vezi s participativnim dečjim pravima ne može se izbeći, a treba da im služi na čast”, citat je iz Kodeksa o zaštiti dece od političkih zloupotreba Prijatelja dece Srbije. Političke organizacije koje su ga podržale, kao što u Kodeksu piše, „neće zloupotrebljavati decu pod vidom prava deteta na izražavanje, niti će odobravati korišćenje dece i mladih u političke svrhe ni kada su u pitanju mediji i prilozi koji podržavaju njihovu politiku, a svojim delovanjem uticaće na primenu medijske regulative koja osujećuje zloupotrebu dece u bilo koje svrhe”. Međutim, kao što smo već istakli, do danas se samo devet političkih stranaka obavezalo na primenu Kodeksa.

Na platformi PDS-a „decaimediji.com”, koju smo pokrenuli da bismo edukovali roditelje/staratelje, nastavnike i decu o opasnostima političke i medijske zloupotrebe, svi građani mogu da se dodatno informišu i anonimno prijave medijsku i političku zloupotrebu dece.

Koja je funkcija ovog Monitoringa?

Polazeći od stanovišta da deci nije mesto u političkoj predizbornoj kampanji smatramo da je svaki vid uključivanja dece u političku promociju, neki vid zloupotrebe. Želeli smo da ispitamo na koji način su deca iskorišćavana tokom predizbornog procesa i da ukažemo na široki dijapazon moguće zloupotrebe dece, namerne i nenamerne.

Ovde bismo želeli da istaknemo da političke partije, istovremeno, ne obraćaju dovoljno pažnje da u svojim političkim programima jasno, konkretno i realistično adresiraju na koje načine će život dece i njihovih porodica u društvu učiniti kvalitetnijim i primerenijim, prvenstveno uzevši u obzir da svako dvanaesto dete u Srbiji živi u apsolutnom siromaštvu, a svako četvrto se nalazi na granici siromaštva.

Shvatamo i to da nivo društvenog razumevanja toga šta sve spada u političku zloupotrebu dece nije dovoljno visok i želja nam je da kroz praktične primere ukažemo političkim akterima i društvu u celini šta sve jeste politička zloupotreba dece i zašto je štetna za decu, koliko god primeri, ponekad, deluju naivno.

Politička zloupotreba dece jeste kršenje dečjih prava - a svi društveni akteri treba da se zalažu da deca budu zaštićena od svake vrste zloupotrebe.

Ispred svega, namera ovog Monitoring izveštaja jeste da se deca zaštite, a javnost senzibilize na problem političke zloupotrebe. Nadamo se da će politički akteri proučiti ovaj izveštaj i da će u narednim planiranjima svojih predizbornih aktivnosti zaštitu prava dece uzeti ispred marketinške dobiti.

Metodologija izvođenja monitoringa

Monitoringom je obuhvaćen period od 17. novembra do 17. decembra 2023. godine. Pregledom širokog dijapazona postojećeg sadržaja kojim se političke partije, učesnice izbornog procesa, obraćaju glasačima kroz različite kanale komunikacije, uvideli smo da se većina sadržaja ponavlja na različitim društvenim mrežama (Youtube, Facebook, Instagram, Tik tok...). Kroz proces Monitoringa odlučili smo da obuhvatimo društvenu mrežu Instagram, kao mrežu kroz koju su partije najredovnije, u kontinuitetu, komunicirale sa potencijalnim glasačima. Zbog velike količine sadržaja, kao i partija učesnica izbornog procesa, predmet Monitoringa su pet lista koje su prešle cenzus: "Aleksandar Vučić – Srbija ne sme da stane", "Ivica Dačić – premijer Srbije", "Dr Miloš Jovanović – NADA za Srbiju", "Srbija protiv nasilja" i "Mi - glas naroda - prof. dr Branislav Nestorović". Za svaku listu pregledan je sadržaj devet stranica*, uključujući glavnu/e stranicu/ce partije/a i najaktivnije stranice partija na lokalnu.

*Izuzetak predstavlja analiza sadržaja liste "Mi - glas iz naroda - prof. Dr Branislav Nestorović" s obzirom da je ova lista do završetka izbora na Instagramu imala samo zvaničnu stranicu i jednu lokalnu stranicu (prema našem uvidu).

Brojali smo pojedinačne slučajeve, nevezano za to da li je jedna objava, ili jedan slučaj distribuiran na više različitih profila političkih partija. Nismo brojali primere u kojima su deca u pozadini i čine deo šire panorame slike, a sama objava ne baca fokus na decu ili se deca ne koriste radi kreiranja emocionalne reakcije pratioca.

Klasifikacija vrste zloupotrebe

Analiza sadržaja obuhvatala je fazu selekcije sadržaja (postovi i reels) u kojima su prikazana deca, a potom i fazu klasifikacije sadržaja prema tipu. Uočili smo nekoliko kategorija u koje možemo podeliti ovaj sadržaj:

1. Uključivanje dece u "funkcionersku" kampanju

U ovu kategoriju ubrajamo objave koje prikazuju: otvaranje igrališta, vrtića, stadiona, promociju kampanje za retke bolesti, posete dece sa KiM zvaničnim institucijama isl... Političari, funkcioneri političkih partija, učestvuju u ovim događajima u okviru svoje zvanične funkcije, a potom se vest i fotografije ovih događaja prenose na kanalima komunikacije političke partije.

Šta smatramo problematičnim u vezi sa uključivanjem dece u ovakav vid promocije:

- Upitno je da li su roditelji/staratelji dece, na primer u vrtiću, uopšte potpisali saglasnost da njihova deca budu fotografisana, zatim da li je ta saglasnost u potpunosti informativna - naglašava za koje potrebe će fotografije biti iskorišćene: vest o događaju na portalima i televiziji i/ili u svrhu promocije političke partije na njenim društvenim mrežama.
- Čak i u slučaju da su roditelji/staratelji dali saglasnost (koja je bila u potpunosti informativna) da fotografije dece budu iskorišćene na društvenim mrežama pol. partije, ovo i dalje spada u zloupotrebu. Deca (pogotovo mlađeg uzrasta, koja se uglavnom i nalaze u pomenutim primerima) ne mogu razumeti politički kontekst u kojem se nalaze, ne razlikuju pol. partije i političke programe pol. partija. Svakako nije prihvatljivo da dečiju otvorenost, srdačnost, druželjubivost koristimo za građenje imidža pol. partije ili istaknutih pojedinaca pol. partije.

2. Posete političara porodicama sa decom

Uočili smo čak 24 jedinstvena slučaja posete političara porodicama sa decom. Fotografije ovih susreta odaju utisak bliskosti, porodične atmosfere i čine da političari izgledaju kao "ljudi iz naroda" kojima su problemi "običnog sveta" bliski. Kreiranju ovakvog narativa višestruko doprinosi prisustvo dece, često možemo videti da deca političarima sede u krilu, grle se sa njima ili dobijaju poklone. Političari uglavnom posećuju porodice koje su na neki način ranjive (veliki broj dece, samohrani roditelji, socio-ekonomska-zdravstvena ugroženost...), na taj način izazivajući saosećanje kod pratilaca. Deca se u propratnom tekstu (caption) mahom opisuju pasivno: "najlepši ukras", "zlato", "bogatstvo" te njihovu ulogu u ovim objavama i vidimo upravo kao takvu - dekorativnu.

Deca u ovoj situaciji doprinose kreiranju boljeg imidža političke partije i političara, bez ikakve svesti da se to dešava, za decu ta situacija ima drugo, jednostavnije značenje - i zato ovo jeste iskorišćavanje. Posebno problematičnim vidimo činjenicu da deca koja dolaze iz teških životnih prilika, na ovaj način medijskog eksponiranja, bivaju trajno obeležena u zajednici.

Verujemo da političari mogu uticati na kvalitetniji život dece i njihovih porodica kreiranjem boljih sistemskih rešenja kroz zakone i strategije i da je to ono na šta treba stavljati akcenat tokom političkih kampanja.

3. Prisustvo dece na partijskim događajima

Polazeći od premise da deca (pogotovo deca mlađeg uzrasta, koja su najčešće iskorišćena u ovakvim primerima) ne mogu razumeti politički kontekst, ne postoji razlog da se deca uključe u partijske događaje, ni kao publika, ni kao deo kulturno umetničkog programa, ni kao ukras na bini radi naglašavanja poente govornika (svi primeri uočeni u Monitoringu).

Poseban oblik zloupotrebe je organizovano učešće grupe dece, odnosno organizovanja stranačkih i propagandno političkih aktivnosti u prostorima/situacijama gde deca uobičajeno borave (škola, vrtić, park, sportski klub, kulturne i umetničke aktivnosti...).

4. Ulične akcije pol. partija

Primeri zabeleženi u ovoj kategoriji odnose se na fotografije dece u okviru uličnih akcija promocije političkih partija, te s obzirom na ad hoc prirodu ovih akcija, možemo sa popriličnom sigurnošću pretpostaviti da saglasnosti za korišćenje ovih fotografija nisu uzete. Ponovo naglašavamo da deca nisu mogla da razumeju niti kontekst niti vrednost koju njihovo prisustvo na promotivnim objavama može doneti. Smatramo da su političke partije svesne uticaja koju ovakve objave imaju na pratioce, s obzirom da uglavnom fotografije sa decom ističu u prvi plan, takođe, primećujemo sporadičnu primenu sakrivanja identiteta deteta "blurovanjem", što nam ukazuje da su svesni potrebe za traženjem saglasnosti, ali ovo pravilo selektivno primenjuju.

5. "Dekoracija decom"

"Dekoracija" decom najčešće se viđa u promotivnim spotovima, gde su određeni kadrovi ulepšani decom kako bi kod publike izazvali emocionalnu reakciju. Ovi primeri iako se najčešće ne mogu povezati sa određenim događajem, sredinom ili porodicom iz koje dete dolazi, takođe predstavljaju oblik manipulacije, iz razloga navedenih prethodnim primerima, a u vezi nerazumevanja konteksta od strane deteta.

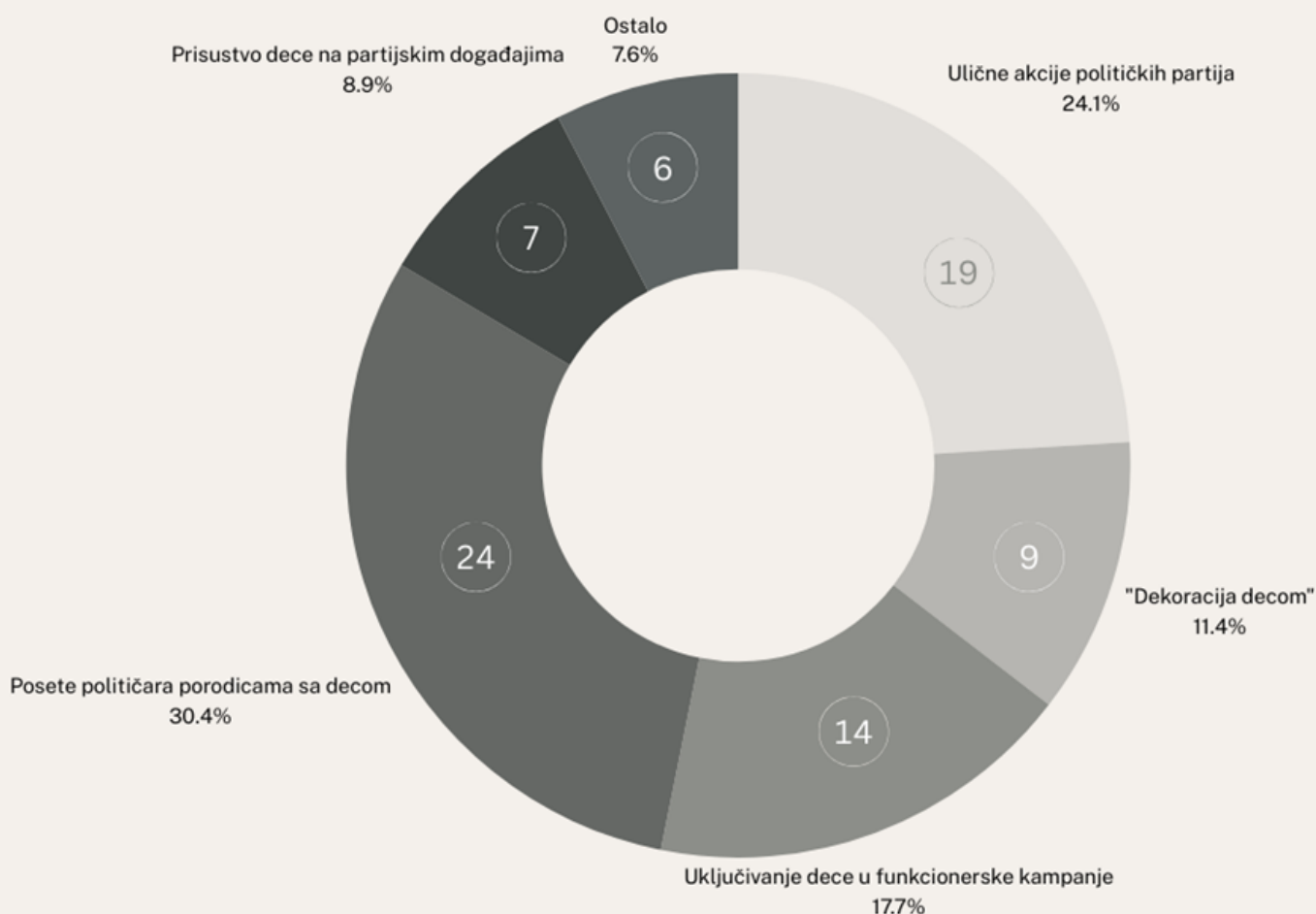
6. Ostalo

Sve primere koje nismo mogli da svrstamo u nijednu od gore navedenih kategorija, pobrojali smo u kategoriji "ostalo", a to su: fotografije sa biračkih mesta (političari izlaze na glasanje sa decom); aktivisti dodeljuju poklone deci na ulici (prikriven identitet); fotografije sa gradskih manifestacija za decu (s obzirom da je ulaz slobodan, pretpostavljamo da nije uzeta saglasnost)...

Ukupan broj primera: 79

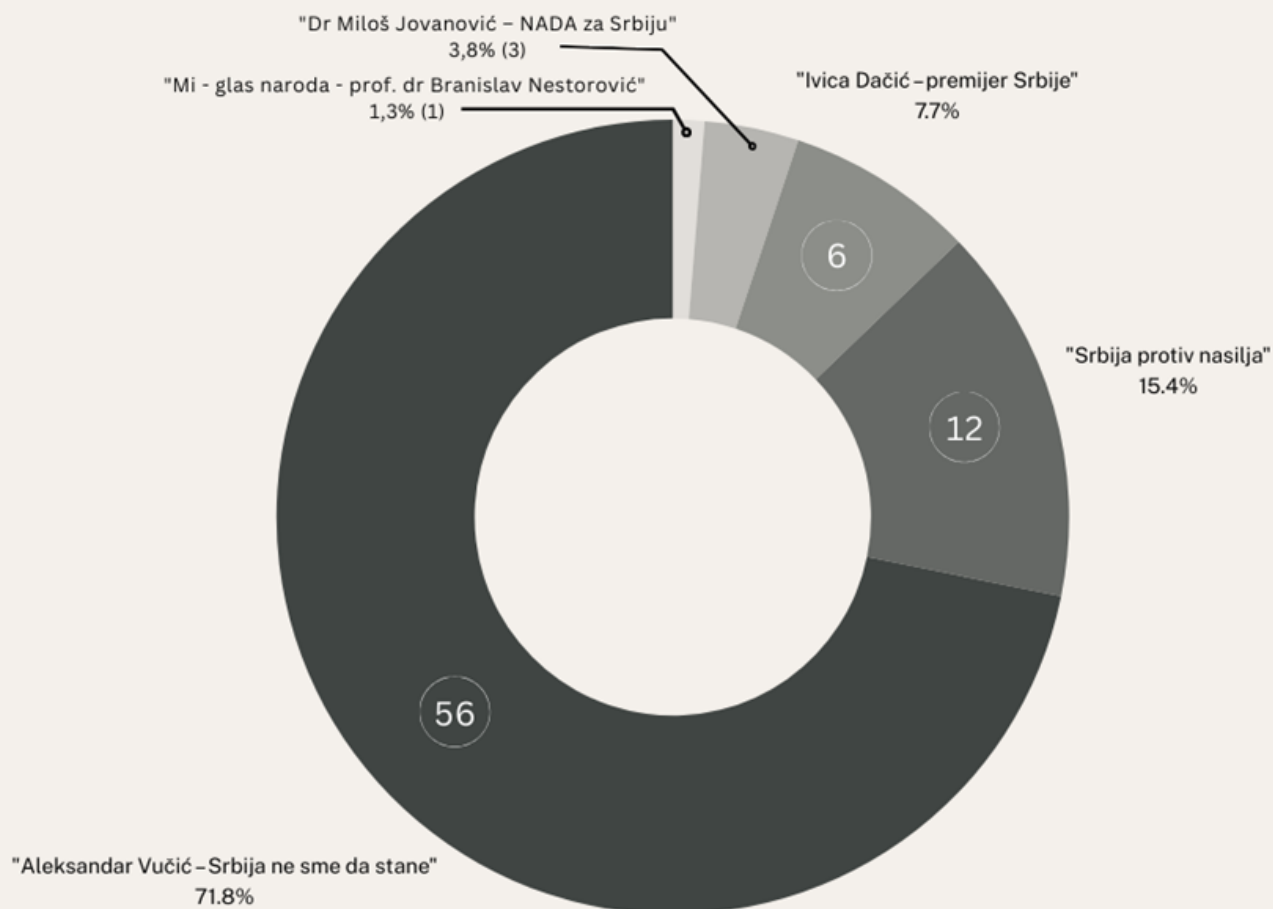
PRIKAZ MONITORINGA

UOČENE VRSTE ZLOUPOTREBE

Ukupan broj evidentiranih primera zlopotrebe dece u političke svrhe je 79, najzastupljeniji su primeri posete političara/ki porodicama sa decom 24 slučaja (30,4%), zatim slede ulične akcije političkih partija 19 slučajeva (24,1%) i uključivanje dece u funkcionerske kampanje 14 slučajeva (17,7%).

REGISTROVANI PRIMERI I ZLOUPOTREBA PREMA IZBORNOJ LISTI

Prema priloženom grafiku možemo videti učešće pol. partija u ukupnom broju svih vrsta registrovanih primera političkih zloupotreba dece. Lista "Aleksandar Vučić - Srbija ne sme da stane" prva je po broju registrovanih primera političke zloupotrebe dece 56 slučajeva (71,8%), zatim slede liste "Srbija protiv nasilja" 12 slučajeva (15,4%) i "Ivica Dačić - premijer Srbije" 6 slučajeva (7,7%).

Daljom analizom izdvojili smo učešće političkih partija u određenim vrstama političke zloupotrebe dece.

UKLJUČIVANJE DECE U FUNKCIONERSKU KAMPANJU

"Aleksandar Vučić - Srbija ne sme da stane"
100%

Lista "Aleksandar Vučić - Srbija ne sme da stane" u 14 slučajeva (100%) načinila je političku zloupotrebu dece uključivanjem u funkcionersku kampanju.

POSETE POLITIČARA PORODICAMA SA DECOM

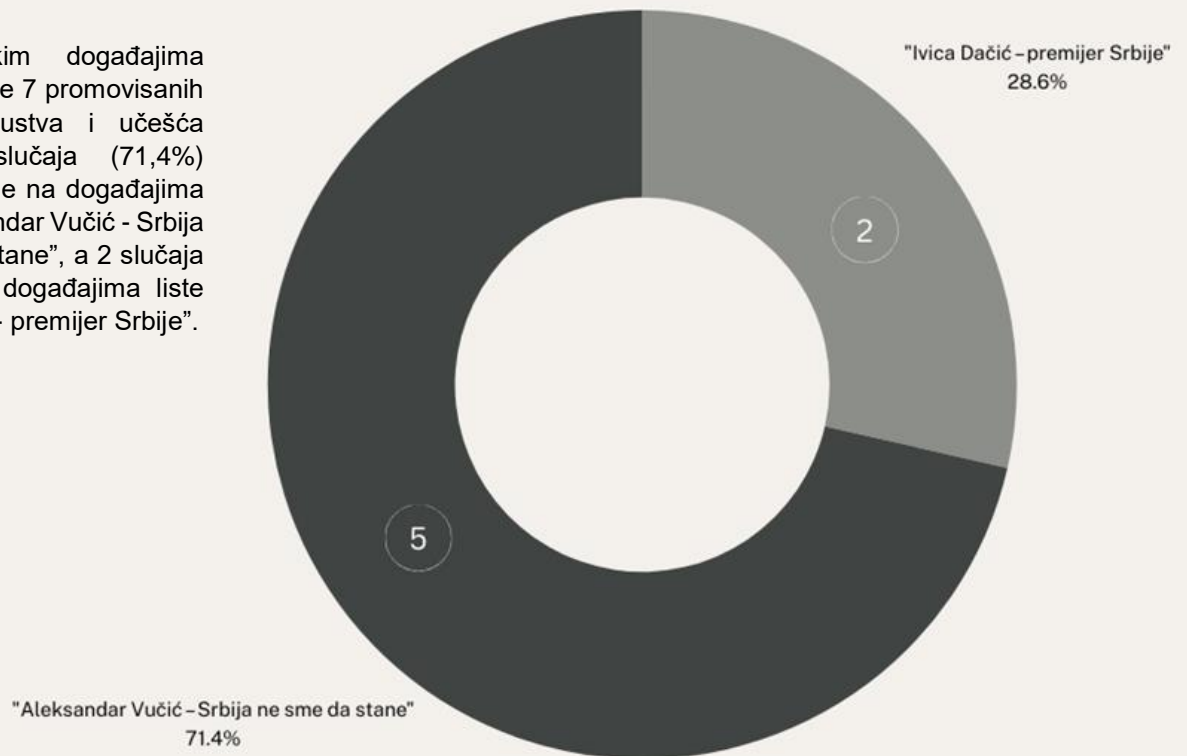

"Aleksandar Vučić - Srbija ne sme da stane"
100%

Lista "Aleksandar Vučić - Srbija ne sme da stane" u 24 slučaja (100%) načinila je političku zloupotrebu dece kroz promociju poseta političara/ki porodicama sa decom.

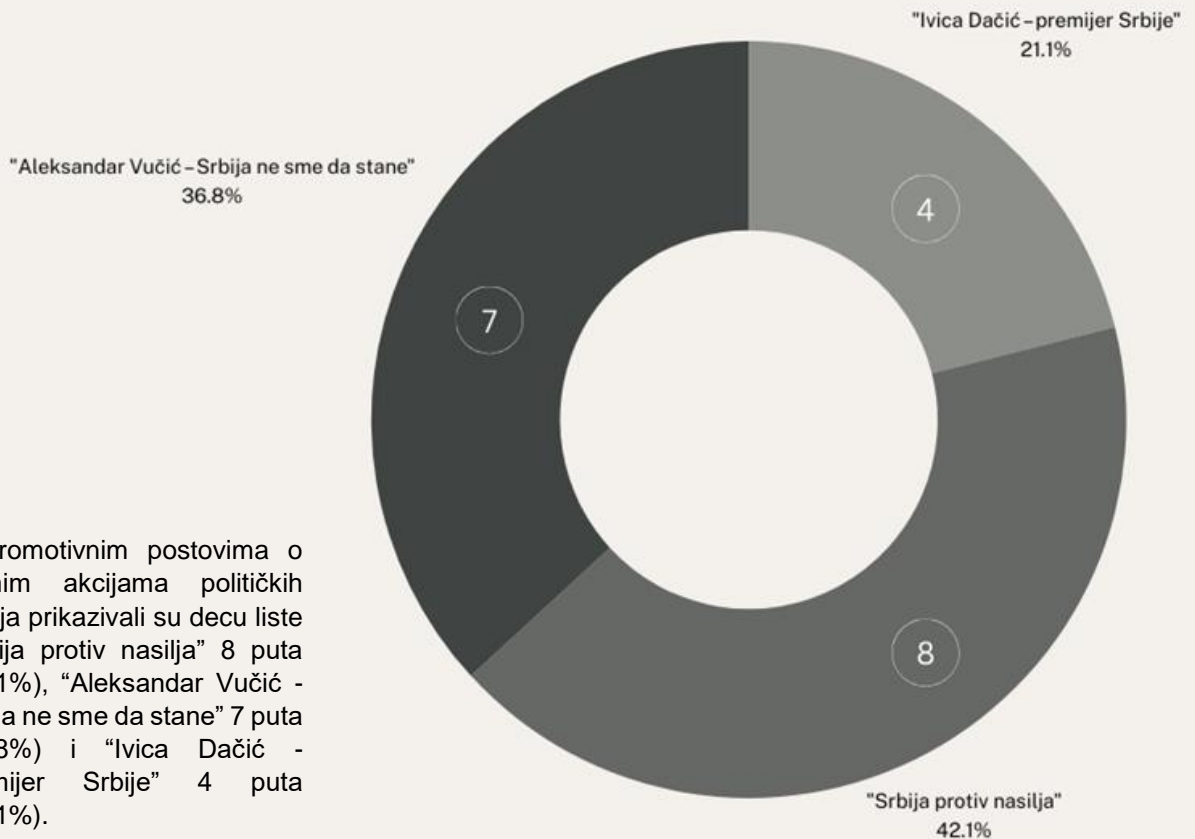
PRUSUSTVO DECE NA PARTIJSKIM DOGAĐAJIMA

Na partijskim događajima zabeleženo je 7 promovisanih slučaja prisustva i učešća dece, 5 slučaja (71,4%) zabeleženo je na događajima liste "Aleksandar Vučić - Srbija ne sme da stane", a 2 slučaja (28,6%) na događajima liste "Ivica Dačić - premijer Srbije".

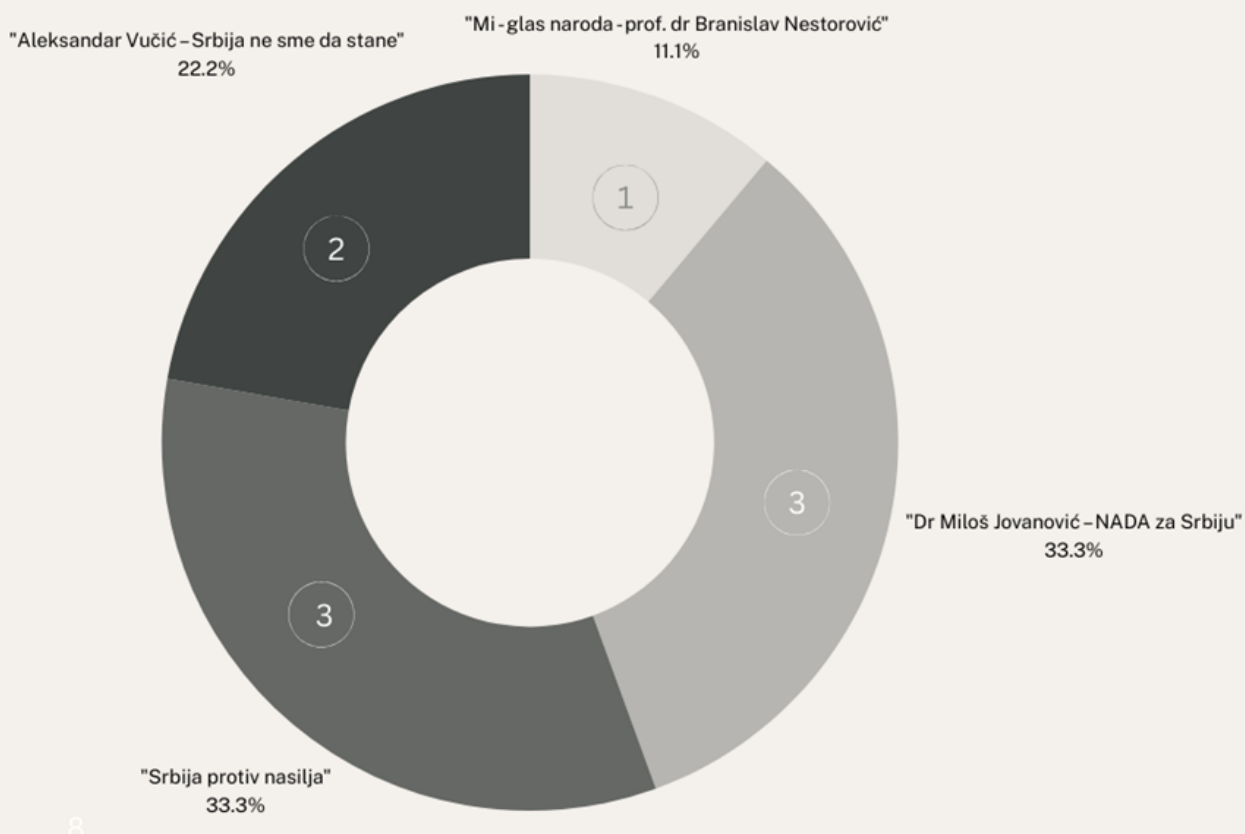

ULIČNE AKCIJE POLITIČKIH PARTIJA

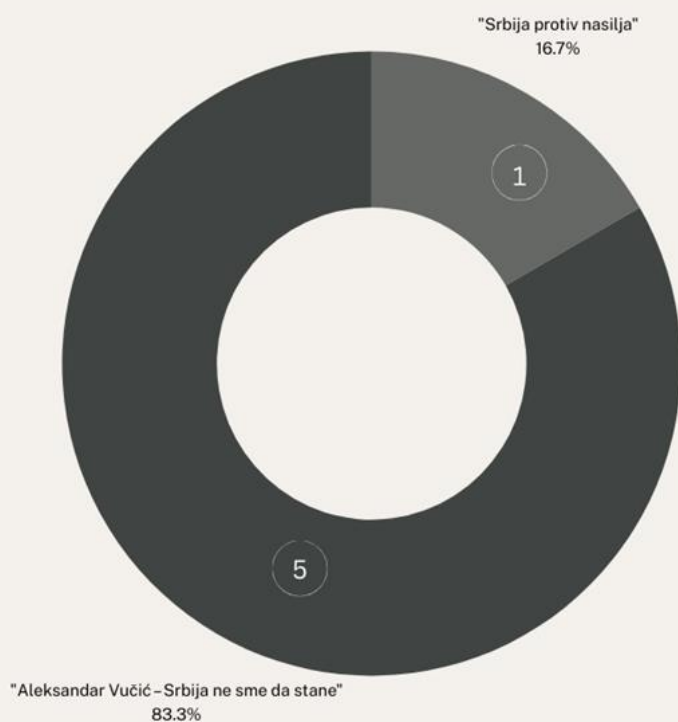
U promotivnim postovima o uličnim akcijama političkih partija prikazivali su decu liste "Srbija protiv nasilja" 8 puta (42,1%), "Aleksandar Vučić - Srbija ne sme da stane" 7 puta (36,8%) i "Ivica Dačić - premijer Srbije" 4 puta (21,1%).

DEKORACIJA DECOM

U kategoriji "dekoracija decom" uočili smo ukupno 9 primera, i to kod sledećih lista: "Dr Miloš Jovanović - NADA za Srbiju" i "Srbija protiv nasilja" u 3 slučaja (33,3%), "Aleksandar Vučić - Srbija ne sme da stane" u 2 slučaja (22,2%) i lista "Mi - glas naroda - prof. Dr Branislav Nenstorović" 1 slučaj (11,1%).

OSTALO

Lista "Aleksandar Vučić - Srbija ne sme da stane" načinila je 5 puta (83,3%) zloupotrebu dece u političke svrhe koje po tipu ne pripadaju nijednoj od navedenih kategorija te su svrstane u kategoriju "ostalo", 1 primer zloupotrebe koji se takođe nalazi u ovoj kategoriji načinila je lista "Srbija protiv nasilja" (16,7%).

ZAKLJUČCI:

- Političke teme nisu teme samo za odrasle, a politički stavovi nisu relevantni samo kada su iskazani od odraslih. Ipak, organizovano uključivanje dece u događaje koji imaju stranački odnosno propagandno politički karakter predstavlja zloupotrebu dece;
- Deci nije mesto na događajima i u situacijama čiji kontekst ne razumeju, nisu mu dorasla, niti u bilo kom smislu uzimaju suštinsko učešće u njima;
- Uključivanje dece iz ranjivih grupa u politički marketing ih dodatno targetira u zajednici, na neprimeren način ističući njihove životne teškoće i trajno ih obeležavajući. Ovaj vid zloupotrebe je u suprotnosti sa vrednostima socijalne inkluzije;
- Mediji koji prenose kampanje političkih partija koje uključuju decu, takođe su deo političke zloupotrebe dece;
- Roditelji/startelji su ključna karika u zloupotrebi dece u političke svrhe jer davanjem (ne)informisane saglasnosti daju pravni okvir da se zloupotreba desi. Roditelji/startelji ne poseduju uvek znanja o posledicama ovakvih aktivnosti, ali zato o stručnosti i dobronamernosti aktera u političkim partijama govori njihova odluka da zaštite ili politički zloupotrebe decu.

PREPORUKE:

- Neophodno je jasno definisati razliku između kvaziparticipacije, manipulacije i “dekoracije” decom od njihovog stvarnog učestvovanja u društvenom životu, gde se uvek mora voditi računa o njihovoj zrelosti, mogućnostima i uzrastu.
- Roditelji/startelji pri davanju saglasnosti za učešće dece u bilo kakvom obliku vannastavnih aktivnosti, moraju da budu tačno informisani kog tipa je dešavanje i ko u njemu učestvuje. Preporučujemo roditeljima da traže jasne informacije o tome od obrazovne institucije, medijske kuće, sportskog kluba itd.
- Obrazovne, vaspitne i institucije socijalne zaštite nikako ne treba da budu poligoni političkog marketinga u koji su uključena deca;
- Pozivamo političke partije da uvažavaju mišljenje i stavove dece, ali da ih ne uključuju u bilo kakve promotivne aktivnosti, jer zaštita i dobrobit dece moraju da budu prioritet svakog društva;
- Mediji imaju odgovornost i dužni su da u uključivanju dece u svoje sadržaje poštuju sve zakonske odredbe, kao i Kodeks novinara Srbije.

Izdavač: Prijatelji dece Srbije
PDS, 2024.

www.prijateljidece.org
office@prijateljidece.org